

Заким рушить поїзд.

— Черепаха їде!

Льокомотива „Черепаха“ ще спала. Спочиваючи на трьох парах масивних сталевих коліс вона бовваніла в ряді інших машин, потонувши долішньою половиною свого тіла в густій пільмі, що залягала обширну шопу. Тільки горішня часть шопи легесенько розвиднювала ся. Крізь грубе, ровковане, зеленковате скло, з якого був зроблений дах шопи, просочували ся перші хвилі літнього досьвітка, ті слабенькі, синьо-рожеві, напів сонні ще усьміхи природи. До шопи вони доходили в десятеро слабше, ледво помітно, сіро-зеленковатими проблісками. В тих проблісках лійковатий грубий комин машини і її кремезний круглий хребет зарисували ся серед темряви якимись фантастичними контурами.

— Черепаха їде! — крикнув голосно надкондуктор, проходячи поуз шопи, та так, аби його почули робітники, що спали тут же побіч. І вони почули його. В комірці, що служила їм спальнею, счинила ся метушня, почули ся заспані голоси, гуркіт стільців, протяглі позівання, плюскіт води, котрою робітники промивали заспані лиця, і по якімсь часі два чоловіки в робітницьких блюзах відімкнули широчезну браму шопи і ввійшли до середини.

— Ну, стара, спиш? — мовив один, клеплючи „Черепаху“ по залізнім животі. — Ану-но, покажи ся, як ти виглядаєш!

Крізь відчинену браму бухнула до шопи широка хвиля світла — не того різкого, соняшного, бо сонце ще не

зійшло, а того лагідного, поранкового, що плило просто з безмірної синяви неба, з рожевих румянців і золотих проблесків сходу, від блілого місяця, що запізнивши ся насеред неба немов не знав, що робити з собою, чи сховати ся де, чи сьвітити, чи загаснути. При тім сьвітлі видно ся було в шопі досить добре і робітники почали порати ся біля „Черепахи“. Вони чистили її, підмазували колеса, вигрібали попіл із паленища, наповнювали водою котел. Рівночасно два палячі з гуркотом накидували в тендер камяного вугля, перекидаючи ся якимись не дуже приязними словами. Ось надійшов і машиніст і почав щось порати ся коло машинерії, тут підмазуючи оливою, там стукаючи невеличким молотком, там знов відчиняючи і замикаючи якусь кляпу.

Але „Черепаха“ стояла холодна, нечутлива, мов заклата царівна, в скляній труні. Крізь скляний дах її труни заглядав чим раз цікавіше молодий день; його зеленкуваті скляні очі почали звільна наливати ся зразу сріблястим, далі золото-рожевим блиском. Крім шелесту щіток, котрими чищено машину, брязкоту зелізних лопат і гуркоту вугля в тендері не чути було нічого. Робітники робили своє діло мовчки; один паляч покинув роботу коло вугля і пішов до дому снідати: йому прийдесть ся їхати нині з „Черепахою“ в дорогу. Машиніст повівав. Була пята година; він спав ледво чотири години і мав перед собою ще отсю п'ятигодинну туру, поки дістане ся до дому і буде міг відпочити цілих дванайцять годин.

Машина ще спала.

— А що, буде готова „Черепаха“? — крикнув надкондуктор, вертаючи зі свого обходу і зупиняючи ся в брамі. Його груба, висока фігура ясно відрисувала ся на тлі сходового неба, облитого величезною пурпуровою пожежою з золотим, тепер уже аж до білости розжареним низом. В тім сьвітлі кругле, товсте надкондукторове лице виглядало мов налите вогнем, а його чорна, густа борода була немов перетикана пурпуровими нитками.

Робітники не відповідали нічого. Обчистивши і впоправивши машину, вони помагали накидати вугля в тендер. Тільки машиніст буркнув недбало:

— Зараз буде готова.

— Прошу казати розпалювати. За чверть години заїзджайте! — мовив надкондуктор і пішов далі.

Паляч від „Черепахи“, згорбивши ся мов від, коли його впрягають у ярмо, подав ся на своє місце, східцями між машиною і тендером і випростувавши ся на хвилю щез нараз. Зігнувши ся він потонув у темнім гирлі паленища і почав розкладати огонь. Зразу він поклав і підпалив кілька дрібних соснових полін, а потім, коли ті горіли, почав обкладати ту ватру з боків і з верха вуглями. Дим синявими клубками вив ся з ватри, пестливо залітав палячеви в червоні, кровю підбігли очи, але він не противив ся, робив своє, привик до сего. Швидко в паленищу гудів і тріщав уже чималий огонь; купа вугля, накладена палячем, завалила ся жевріючи та тріскаючи. Її привалювали щораз нові вугляні брили. Дзвеніла залізна шуфля накидаючи їх у огнище, але в кітлі було ще тихо.

Машина ще спала.

Та ось у кітлі почуло ся легеньке булькотанє, мов несмілий ропіт якогось нового, ще слабого і несвідомого життя. Ось легкою струйкою понесли ся в труби перші клубки білої пари, понесли ся і зараз перестали, спинені вмілою рукою машиніста. Гов, дітоньки! Не туди вам дорога! Будьте ласкаві он там, у той толоч, у той порожній вал! Сьміло! Сьміло! Самі собі відчиняйте дверці! Не ждїть, дітоньки, аж вам хтось відчинить. І не бійте ся, що там троха тісно. Тільки сьміло! Тільки далі! Потїснїть ся троха, бо в тїй тіснотї ваша сила. Тільки там ви пізнаєте, хто ви і що можете!

„Черепаха“ дрогнула. Щось мов важке зітханє стрепенуло ся в її залізному нутрі.

— Ах, якже я смачно спала!

Вона прокинула ся. Вже в паленищу огонь гуде. Вже в кітлі вода починає грати мов у величезнім самоварі, зразу довгими, нискливими тонами, далі жалібно, мов просячи ся на волю, далі уривано, грізно, мов сварячи ся і грозячи, а ще далі люто клекотючи, булькочучи, ревучи та виючи. Та машиніст не дбає. Він радий тиж проявам

сили, він знає, що вони мусять ще побільшати, геть значно: значно побільшати.

— Е, небого „Черепахо“, не так ти ще у мене за-сьпіваш! Ану, Максиме, піддавай жару!

Паляч Максим працює не озиваючись. Давенить шуфля, гуркочуть брили камяного вугля, котячись у паленище, кровю налило ся Максимове лице, піт котить ся градом із його закоптілого чола. Гуде огонь, грає котел. Ось рушив ся толок, а на версі машини манометр зробив перший оборот. Машиніст ухопив за стерно. Роздав ся довгий свист. „Черепаха“ рушила з місця.

Рушила і немов завагала ся. Її рух був лінивий, і зараз же з бокових її вентилів бухнула пара сичачи страшенно. Але машиніст держав її в руках. Випустивши пару, кілька йому треба, він клацнув маленькою ручкою і замкнув кляпи. Сей маленький, невинний рух машиніста був немов удар незримого батога для сего величезного залізного коня. Вона стрепенула ся, фуркнула раз, потім другий, третій, а далі фукаючи частійше, частійше-частійше, вийшла з шопи. Ціле її тіло, а особливо її мідяні та мосяжні приціпки, гачки, кляпи, шруби — все те заблищало на сонці, заіскрило ся. Гордо та пишно сунула ся „Черепаха“ по шинах, не кваплячись, поки не стала на своїм місці.

— Пришибувати отих п'ять тягарових вагонів! — крикнув надкондуктор. „Черепаха“ рушила. Се починала ся вже її робота. Вона свиснула встекло, зашипіла мов тисяча лютих гадюк, затемнила сонце на хвилю клубами пар і бовдурями диму, — бачилось, страх не рада була йти до такої низької роботи, як шибоване вагонів тай то ще тягарових. Та дарма, мусіла.

Ось уже вагони пришибовані, поїзд, що має йти з „Черепахою“, уставлений і вона гордо стоїть на його чолі. Роздав ся перший дзвінок. Один робітник бігає з вагоном до вагону змитаючи та роблячи порядок унутрі; другий залізною вилкою напинає на поїзд ливу безпеченства, вкладаючи її в гачки на кождім вагоні; третій пораєть ся коло коліс, підливає оливи на осі; иньший іде верхом по вагонах і наливає керосину до ламп. Кондуктори ліниво похажують побіч вагонів. Публика стягаєть ся помалу.

„Черепаха“ стоїть і жде. Здалека подумав би хто, що вона нічим невідмінна супроти тої „Черепахи“, що перед годиною спала отам у шопі. Та підійдїть до неї ближше! Вона вся аж пашисть тасмним огнем. В її нутрі вже не булькоче, не сичить, не клекотить, — вона вся, всіми своїми частинами грає, брєнить, мов муха зловлена в павутину. Манометр літає мов шалений. Машинїст держить за стерно, готовий кожної хвилі пустити в рух сю величезну, сконцентровану, скажену та при тїм вповнї опановану силу. Обєрнена чолом до сходу „Черепаха“ глядить своїми скляними, підслїпуватими очима на безко-нєчну, рївну дорогу. Вона без руху, але бачучи, як ска-жено бєть ся її металевий пульс-манометр, як люто вищить її нутро, так і боїш ся, що ось-ось вона зірветь ся з мїсця, скочить мов дикий звїр і побїжить, пожене в безвїсти.

— Відїзд! — крикнув кондуктор із заду поїзду.

— Відїзд! — крикнув другий.

— Трарара! — роздала ся трубка надкондуктора.

Машинїст торкнув „Черепаху“. Свист — аж у вухах залящало. Шипїне — аж боки машини жов надули ся з натуги. А потїм фу! фу! фу-фу! фу-фу! фу-фу-фу-фу!

І пішло фуканє часто, частїйше, ще частїйше, поки його не заглушив гуркіт поїзду, стук колїс о шини, брязкіт ланцюхів і котвиць, уся ота кольосальна, дика та могутна музика поїзду, що входить в рух.

А „Черепаха“ на чолї поїзду не їде, а пливе, брєнить, фукає, робить боками, трємтить, сипле іскри, бухає димом і парою, мов жде, не дїждеть ся тої хвилї, коли буде могла вповнї розїгнати ся, розбігти ся, показати свою силу. Ану, просторе! Тепер ми помїряємо ся. А гей, дорого, — під ноги менї! Ану, кїльметри, назад, назад поза мене, десятками, сотками! Живо, живо, бо „Черепаха“ їде! Далї, „Черепаха“! Наперед, усе наперед!

Іван Франко.

